

Jeugdreclassering in beweging

Een blik op de nieuwe werkwijze: Handboek Methode Jeugdreclassering

Joost van den Tillaart en Maartje Timmermans, Regioplan Beleidsonderzoek

Jeugdreclassering is een vorm van begeleiding van strafrechtelijk minderjarige jongeren, die het risico lopen een criminele carrière op te bouwen. Wanneer jongeren in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar in aanraking zijn geweest met de politie vanwege een strafbaar feit, of met een leerplichtambtenaar vanwege structureel schoolverzuim, kan de kinderrechter jeugdreclassering opleggen. De begeleiding van jeugdreclassering heeft tot doel herhaling van het delictgedrag of het schoolverzuim te voorkomen.

'Het Kind Eerst' biedt in het huidige en de komende twee nummers ruimte voor een drieluik: artikelen over de werkwijze in de jeugdreclassering. De jeugdreclassering is een organisatie die volop in beweging is. Een nieuwe 'evidence-based' methodiek die sinds 2007 in gebruik is, moet ervoor zorgen dat de begeleiding van criminele minderjarigen effectiever, uniformer en professioneler wordt dan voorheen. Regioplan Beleidsonderzoek voerde in 2009 een procesevaluatie uit van deze methodiek, het Handboek Methode Jeugdreclassering, in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC). In dit artikel komen de nieuwe werkwijze van Jeugdreclassering en de belangrijkste verschillen met de vroegere werkwijze aan bod. In de volgende nummers is er aandacht voor de visie van jeugdreclasserders op het Handboek en, niet onbelangrijk, een reality-check: in hoeverre werkt jeugdreclassering ook écht volgens de nieuwe methodiek?

Van de jaren '80 tot nu

Sinds dertig jaar kennen wij het begeleiden van criminele jeugdigen in de vorm van jeugdreclassering. Wat ooit begon als een los initiatief van de gezinsvoogdij, de Raad voor de Kinderbescherming en de (volwassen) reclassering, is ondertussen uitgroeit tot een zelfstandige organisatie, ondergebracht bij Bureau Jeugdzorg. Vanaf de jaren '90 wordt ingezet op een gestructureerdere, effectievere en efficiëntere aanpak van de jeugdcriminaliteit. Die lijn wordt steeds verder doorgevoerd. Het is in 2007 dat de eerste instellingen voor jeugdreclassering beginnen met de implementatie van het Handboek Methode Jeugdreclassering, de nieuwe methodiek. De nieuwe werkwijze moet bijdragen aan een meer uniforme, doelgerichte en professionele aanpak binnen de jeugdreclassering.

What Works? / Wat werkt wel?

Hoe groot is de kans dat een jongere opnieuw in de fout gaat? Deze vraag staat centraal in de nieuwe methodiek en is het belangrijkste ingrediënt van de nieuwe werkwijze. Wat hierbij aansluit is de zogenaamde 'What Works / Wat Werkt Wel?' ((w)ww) benadering: wat kunnen wij doen om nieuw delictgedrag of structureel schoolverzuim (recidive) te voorkomen? Een goed antwoord hierop komt tot stand door in de begeleidingstrajecten stevast zes beginselen toe te passen:

- het inschatten van het recidive risico;
- het bepalen van behoeften van de jongere;
- het vaststellen van de responsiviteit van de jongere;
- het waarborgen van professionaliteit van de jeugdreclasserder en behandelaar;
- het waarborgen van integriteit;
- het behoud van de eigen context van jongeren.

Al deze zes stappen zijn van belang voor een effectieve behandeling van jongeren die een criminele carrière dreigen op te bouwen. De eerste drie beginselen hebben betrekking op de diagnostiek en planning van de begeleiding. De laatste drie beginselen vormen de basis voor de uitvoering van de begeleiding. Wij lichten elk van de zes beginselen toe.

Stap 1: risico nieuw delictgedrag

Naast een inschatting op basis van eigen ervaringen, maakt de jeugdreclasserder een risicotaxatie van recidive met behulp van een gestandaardiseerd risicotaxatie-instrument. Deze taxatie vormt de basis voor de intensiteit van het begeleidingstraject. Hoe groter het risico, des te langduriger, frequenter en indringender de aanpak moet zijn. Met de gestandaardiseerde risicotaxatie kijkt men bijvoorbeeld naar zaken als het delictverleden, middelengebruik en psychische problematiek. Naast het risico op nieuw delictgedrag schat de jeugdreclasserder ook de kans

in waarop de jongere psychische of fysieke schade zou kunnen toebrengen aan het slachtoffer (geweld) en zichzelf (zelfverwonding), evenals de kans dat de jongere het begeleidingstraject in gevaar zou kunnen brengen door het niet nakomen van afspraken. Deze risico's zijn belangrijk voor het bepalen van de intensiteit van de controle op het gedrag van de jongere. Een vorm van controle is het informeren naar de jongere bij de school in geval van schoolverzuim.

Stap 2: behoeften van de jongere

Waar moet aan gewerkt worden om de kans op herhaling van het delictgedrag zo veel mogelijk te beperken? Het Handboek zet in op die factoren waarvan duidelijk is dat zij samenhangen met het delictgedrag van de jongere. Dit worden criminogene factoren genoemd. Hierbij zijn de factoren die te veranderen zijn cruciaal: impulsief gedrag en het niet kunnen overzien van de gevolgen van het eigen gedrag. Immers, de gedachtegang is dat, wanneer men erin slaagt het delict gerelateerde gedrag aan te pakken, het risico op herhaling van dat gedrag kleiner zal worden. Het is dus van groot belang om aan het begin van ieder begeleidingstraject te bepalen wat de belangrijkste (te veranderen) factoren zijn waarop de begeleiding, en dus de werkdoelen, gericht moet worden.

Stap 3: responsiviteit van de jongere

Een begeleidingstraject zal weinig kans van slagen hebben als de jeugdreclasserder geen idee heeft waar de jongere zelf behoefte aan heeft tijdens de begeleiding. Het behoeftebeginsel is een derde belangrijke pijler van het Handboek. Op individueel niveau gaat het erom te kiezen voor een methode die aansluit bij de leerstijl, de motivatie en de omgeving van de jongere. Als de aanpak aansluit bij de problematiek en de jongere zelf, is de kans van slagen het grootst. Op abstracter niveau gaat het om het inzetten van behandelprogramma's waarvan de effectiviteit reeds is bewezen.

Stap 4: waarborgen van professionaliteit

Het professionaliteitsbeginsel benadrukt de vaardigheid van de begeleider en/of behandelaar. Jeugdreclasserders moeten een juiste inschatting kunnen maken van de delictgerelateerde factoren en de te stellen doelen. Ook moeten zij in staat zijn om methodes te kiezen die op de problematiek aansluiten en kunnen waarborgen dat het programma zelf professioneel wordt uitgevoerd.

Figuur 1. De zes 'Wat Werkt Wel' beginselen

Stap 5: waarborgen van de integriteit

Natuurlijk hebben behandelprogramma's alleen effect, als zij worden uitgevoerd zoals bedoeld. Het is derhalve de taak van jeugdreclasserders om zich hier altijd van bewust te zijn. Hoewel het nuttig en noodzakelijk is maatwerk te leveren en eigen accenten aan te brengen in het werk, is het uitermate belangrijk te beseffen dat effectieve programma's op een bepaalde manier zijn ontworpen en ook alleen vruchtbaar zijn, als ze op die manier worden toegepast.

Stap 6: behoud van eigen context van jongere

Tot slot is er het belang van de plek waar het behandelprogramma het best kan worden uitgevoerd. Hierbij is het verstandig de eigen context van jongeren (school, thuis, sportclub) een grote rol te laten spelen. Immers, het is de meest relevante context voor de jongere, waar concrete vaardigheden direct in verschillende situaties kunnen worden toegepast. De gedachte hierbij is dat het de effectiviteit van de behandelprogramma's en de motivatie voor de behandeling vergroot.

Verslaglegging

Erg belangrijk in de nieuwe methodiek is een goede en up-to-date verslaglegging van het begeleidingstraject door de jeugdreclasserder. Dit is nuttig voor intern gebruik bij de jeugdreclassering in geval van een overname van de zaak door een collega, al dan niet in een andere regio. Voor extern gebruik is het nuttig in de communicatie met de jongere en zijn of haar ouders, zodat ook zij weten waar zij aan toe zijn. Maar misschien wel het belangrijkste is de noodzaak voor de verschillende ketenpartners van jeugdreclassering, waaronder de Raad voor de Kinderbescherming en het Openbaar Ministerie. Zij dienen immers te controleren of het opgelegde jeugdreclasseringstraject inderdaad naar behoren is afgelegd. Tevens dient de verslaglegging als voorwaarde om de begeleiding tussentijds goed te kunnen evalueren. Ook om te constateren hoe het traject vordert en of doelen eventueel dienen te worden bijgesteld of opnieuw moeten worden geformuleerd.

De nieuwe werkwijze

Uit het voorgaande valt op te maken dat de nieuwe methodiek wetenschappelijker is ingesteld dan voorheen. De nadruk in de begeleiding van criminele jeugdigen is komen te liggen op het verkleinen van de kans op recidive en het

'Is jeugdreclasering het voorhouden van een worst aan een crimineeltje of zal de toekomst van het crimineeltje ons een worst zijn?'

inzetten van 'evidence-based' methodes en behandelingstrajecten waarvan de effectiviteit is bewezen. Want, zo bleek uit een eerder onderzoek van het WODC, jeugdreclasseerders werkten met een veelheid aan methodieken. Hierdoor ontstonden (te) grote verschillen in de aanpak en was het niet duidelijk genoeg waar jeugdreclassering nu eigenlijk voor staat.

Het werken volgens de nieuwe methode heeft ook andere gevolgen voor het werk van de jeugdreclasseerders. Waar voorheen de leefgebieden van jongeren in kaart werden gebracht en werd gewerkt aan het op de rails zetten van het leven van de jongeren, is de begeleiding nu veel specifiek gericht op het voorkomen van recidive.

Jeugdreclasseerders stellen zichzelf de vraag welke te veranderen aspecten hebben bijgedragen tot het criminele gedrag

van de jongere en welke methodes daarvoor ingezet kunnen worden. Daarnaast is de rol van de jeugdreclasseerder in het begeleidingstraject veranderd. Een jeugdreclasseerder is niet meer op de eerste plaats een hulpverlener, maar veel meer een casemanager. Zo bekijkt de jeugdreclasseerder welke interventies nodig zijn. Het daadwerkelijk uitvoeren van die interventies wordt vaker uitbesteed aan externe zorginstanties, die gespecialiseerd zijn in het verlenen van specifieke zorg. De taak van de jeugdreclasseerder daarbij is het bewaken van het verloop van deze interventie en het terugkoppelen van dit verloop aan de Raad voor de Kinderbescherming en eventueel aan de Jeugdofficier van Justitie.

Werken volgens de methode

De vraag is natuurlijk wat de jeugdreclasseerders zelf vinden van het werken

volgens de nieuwe methodiek. Onder schrijven zij dat de methodiek ook echt bijdraagt aan een grotere uniformiteit in de begeleidingstrajecten en aan de eigen professionaliteit als jeugdreclasseerder? Beïnvloedt een vastomlijnde en voorgeschreven aanpak niet hun handelingsvrijheid? En wat vinden externe ketenpartners, de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdofficieren van de nieuwe aanpak van de Jeugdreclassering?

In het volgende nummer van 'Het Kind Eerst': deel twee van de drieluik, waarin wij deze vragen zullen beantwoorden. Bent u benieuwd naar het onderzoeksrapport? U kunt het rapport 'Werken volgens de methode' downloaden op onze website, www.regioplan.nl